

57. Rûm Sûresinin 41. Âyeti Bağlamında Ekolojik Bozulma¹

Cengiz İDER²

APA: İder, C. (2024). Rûm Sûresinin 41. Âyeti Bağlamında Ekolojik Bozulma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 1097-1110. DOI: <https://zenodo.org/record/13337960>

Öz

Yeryüzünün halifesi seçilen insanoğlu, kusursuz bir şekilde kendisine emanet edilen doğaya hem kendisinin hem de diğer canlıların yaşamını devam edebilmesi için sahip çıkmak zorundadır. Gelinen nokta, insanların bu emanete hakkıyla sahip çıkmadıklarını göstermiştir. Bilimsel araştırmaların vardığı sonuçlar, ekolojik bozulmanın insan ve diğer canlıların yaşamlarını tehdit eden boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır. Bu bozulmanın kara ve denizlerde insan eliyle meydana geldiği anlaşılmaktadır. Karada meydana gelen savaş, ekonomik alandaki mücadele, insandaki fazla isteme hırsı, bencillik, çevreyi kirletme, sanayileşme, kimyasal atıklar ve tarım alanlarının yerleşim yerleri için işgal edilmesi gibi birçok nedenden dolayı yeryüzündeki yaşam gittikçe zorlaşmıştır. Denizlerdeki bozulmanın sebepleri arasında ise petrol sızıntıları, kirlilik, kimyasal ve nükleer atıkların sulara akıtılması gibi nedenler öne çıkmaktadır. Çevre kirliliği ve doğadaki bu bozulmaya, Allah (c.c.) Rûm sûresinin kırk birinci âyetinde şöyle değinmektedir: “İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıkar; Allah da belki dönerler diye yaptıklarının bir kısmını böylece kendilerine tattırır.” Allah (c.c.) insanın sorumsuzca davranarak çevreyi tahrip etmesinin hem bu dünyada hem de ahirette karşılığının olduğunu ve bunun cezasız kalmayacağını söylemektedir. Yeryüzündeki bu tahribat ve ekolojik bozulmanın önüne geçmek için, âyet ve hadislerde emanete sahip çıkma, bencil davranmama, şahsi ve genel temizliğe dikkat etme, canlıları koruma, ağaçlandırma yapma ve kurak toprakları canlandırma gibi birçok çözüm ve öneri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Rum Sûresi, Ekolojik Bozulma

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %3

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 13.05.2024-**Kabul Tarihi:** 20.08.2024-**Yayın Tarihi:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13337960>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Tatvan İlçe Müftülüğü, Din Hizmetleri Uzmanı / Dr., Directorate of Religious Affairs, Tatvan District Mufti's Office, Religious Services Specialist (Bitlis, Türkiye), cengizider13@hotmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-9586-647X> **ROR ID:** <https://ror.org/007x4cq57>, **ISNI:** 0000 0001 2192 1077

Ecological Degradation In The Context Of Verse 41 Of Surah Al-Rûm³

Abstract

Human beings, who have been chosen as the caliph of the earth, must take care of nature, which has been perfectly entrusted to them, so that both they and other living beings can continue their lives. At this point, it has been shown that humans have not taken care of this trust properly. Scientific research has concluded that ecological degradation has reached dimensions that threaten the lives of humans and other living things. It is understood that this deterioration in the land and seas is caused by human hands. Life on earth has become increasingly difficult due to many reasons such as war on land, economic struggle, human greed, selfishness, pollution, industrialization, chemical wastes and occupation of agricultural lands for settlements. Oil spills, pollution, and dumping of chemical and nuclear wastes into the waters are also prominent in the deterioration of the seas. In the forty-first verse of Surat al-Rûm, Allah (swt) refers to environmental pollution and this degradation of nature as "Mischievousness arises in the land and in the sea because of what men have done with their hands, and Allah makes them taste some of what they have done, lest they turn back." Allah (swt) says that irresponsible destruction of the environment by human beings has repercussions both in this world and in the Hereafter and will not go unpunished. To prevent this destruction and ecological degradation of the earth, many solutions and suggestions are offered in verses and hadiths, such as guarding the trust, not being selfish, paying attention to personal and general cleanliness, protecting living things, afforestation and revitalizing arid lands.

Keywords: Tafsir, Surah Rum, Ecological Degradation

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.
Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.
Funding: No external funding was used to support this research.
Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.
Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.
Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 3
Ethics Complaint: editor@rumelide.com
Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 13.05.2024-**Acceptance Date:** 20.08.2024-
Publication Date: 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13337960>
Peer Review: Two External Referees / Double Blind

1. Giriş

İnsanoğlunun yeryüzüne halife seçilmesiyle birlikte kendisine pek çok nimet bahşedilmiştir. Yerküreyi, insanoğlunun akıl melekesine sahip olması hasebiyle, onun için hazırlayan Allah (c.c.) bu nimetleri insana emanet etmiştir. Hayatın sürdürülebilirliği için gerekli olan çevreyi koruma görevini de yine insanoğluna tevdi etmiştir. Ancak gelinen noktada insanlık, kendi neslini ve diğer canlıların neslini tehdit edecek seviyede doğaya zarar vermeye başlamıştır. Nimetlerden faydalanma konusunda bencil davranan insan, bu nimetlerin bozulmasına veya yok olmasına sebep olmuştur. Yeryüzünün mimarını elinde bulunduran insanoğlu, zamanla ekonomi savaşları ve diğer mücadelelerle imardan çok yıkım sayılabilecek düzeyde tabiatı tahrip etmiştir. Bu zarar ve tahribat, deniz ve karada insanoğluluyla birlikte yaşayan diğer canlı türlerini de etkilemiştir. Son asırda, bu ekolojik bozulmayı önlemek amacıyla uluslararası düzeyde birçok akademik çalışma, toplantı, antlaşma gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışmalarda doğanın zarar görmesinin; endüstriyel, sanayi ve savunma sektörlerinde insanların birbiriyle yarış içinde olması gibi insanî faktörlerden meydana geldiği tespit edilmiştir. Pek çok ülkede, dünyayı yok edebilecek düzeyde nükleer silah bulunmaktadır. Bu duruma doğal afetlerin tahribatı da eklendiğinde, ekolojik denge telafisi mümkün olmayan bir şekilde bozulmuştur. Bu bağlamda hicri 1445 yıl önce nazil olan Kur'ân-ı Kerim, yeryüzünde ve denizlerde insanoğlu eliyle bozulmalar olacağına dair açık deliller sunmaktadır. Bu çalışmada, âyet-i kerime ve bilimsel çalışmaların ortak işaret noktası olan ekolojik bozulma üzerinde durulacaktır.

2. Ekolojik Bozulma

Ekoloji, kelime olarak çevre bilimi anlamına gelmektedir.(Doğan, 2013, s. 356) Bu kavram, genel olarak canlıların birbirleri ve çevreleriyle olan ilişkilerini araştıran bilim dalını ifade etmektedir.(Tebessüm, 2022, s. 4) Ekoloji aynı zamanda yaşadığımız çevreye ilişkin bilgi anlamına da gelmektedir.(Atvur, Senem, 2019, s. 2) İnsanın yaşamı için gerekli olan ekolojik denge, insan ve diğer canlıların varlığını ve gelişimini sürdürülebilmesi için gereken bütün şartları kapsamaktadır.(Pazarcı, 1989, s. 393) Tarih boyunca insanlar, doğayı anlamaya çalışırken, aynı zamanda yaşam alanlarını genişletme çabası içinde olmuşlardır, bu durum ise diğer canlıların yaşam alanlarını daraltmıştır.(Kılıç, 2013, s. 1) Bu genişletme çabaları yerküredeki ekolojik dengenin bozulmasına sebep olacak düzeye ulaşmıştır. Ekolojik bozulmanın iki ana sebebi bulunmaktadır. Birincisi, deprem, heyelan ve çölleşme gibi doğal afetlerdir. (Kılıç, 2013, s. 5) İkincisi ise, 1860 yılından sonra sanayileşme, antropojenik faaliyetler (İnsanın kökeninin, özelliklerini, gelişimini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim dalıdır). ((Doğan, 2013, s. 83) çalışmaların çoğalması, insanoğlunun bitmek bilmeyen “daha fazla” hırs ve istekleri, nüfus artışı, yanlış arazi kullanımı, bitmek bilmeyen ihtiyaçlar için ormanların tüketilmesi ve doğal çevreyi tahrip etme gibi nedenler iklim değişimindeki istikrarı bozmuştur.(Tebessüm, 2022, s. 13) Doğanın bozulmasındaki en önemli etkenlerden biri ekonomik faaliyetlerdir. Çünkü ekonominin temeli doğaya dayanmakta olup, ekonomi için yapılan tahribat oldukça büyüktür. Hatta doğa ile insanlık arasındaki ilişkinin sömürü düzeyine çıktığı görülmektedir. Örneğin, Ukrayna'daki Çernobil, Hindistan'daki Bhopal ve Japonya'daki Fukuşima felaketleri, bölgeleri insanlık ve diğer canlılar için yaşanmaz hale getirmiştir. (Kılıç, 2013, s. 4) Kısaca belirtmek gerekirse, geçen yüzyılda biyolojik çeşitlilik ve ekosistemler, belirgin bir şekilde çevresel ve sosyal bozulmalara yol açan, sürdürülebilir olmayan gelişmeler sonucunda, insanlık tarihinde eşi benzeri görülmemiş düzeyde zarar görmüştür. Yapılan bu tahribatın geri dönüşümü imkânsızdır.(Demir, 2009, s. 7) Üzülerek belirtmek gerekir ki, kirlilik ve tahribat nedeniyle bir bölgede veya ülkede yaşanan olumsuzluklar, komşu bölgeleri de değişik ölçülerde etkilemektedir. Örneğin, asit yağmurları bir bölgedeki kirliliği diğer bölgelere rahatlıkla taşıyabilmektedir. Çevre ile ilgili yapılan bir çalışmada Rusya'da doğaya salınan 2.7 milyon ton sülfür

asidin 2.2. milyon tonu Rusya'da kalırken, geri kalan 0.5 milyon tonu asit yağmurlarıyla İskandinav ülkeleri, AB ve diğer komşu ülkelere taşındığı tespit edilmiştir. Bu etkinin 50 yıl kadar süreceği tahmin edilmektedir.(Mevlüt; Ramazan, 2004, s. 3) Tek kutuplu dünyada kendilerini süper güç ve rakipsiz olarak gören bazı ülkeler, tüm dünyayı tek seferde yok edebilecek kadar silah ürettikleri ve bu silahları Hiroşima ve Nagazaki'deki gibi masum insanların üzerinde denedikleri ve bunu özgürlük, adalet ve barış için kullandıklarını iddia etmektedirler. Gelinek noktanın ilginç tarafı ise insanlık için yapıldığı iddia edilen bu girişimlerin maliyeti, paradoksal olarak, çevre felaketleri yoluyla yine insanlığa çıkartılmaktadır.(Mevlüt; Ramazan, 2004, s. 11) İnsanoğlunun eliyle yerkürede meydana gelen bu bozulmalar, kara ekosistemlerini etkilediği gibi deniz ekosistemlerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

2.1. Karada Bozulmalar

Karada meydana gelen bozulmalar, çoğunlukla doğal süreçlerle birlikte insan faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Bu bozulmalara yol açan başlıca nedenler arasında; yanlış arazi kullanımı, fosil yakıt tüketimi, kentleşme ve sanayileşme ile birlikte doğadan aşırı yararlanma hırsları, hızlı nüfus artışı olduğu zikredilmektedir.(Tolunay, 2001, s. 1) Bu bozulmalar, insan ve diğer canlıların yaşam alanlarını tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. Örneğin, küresel ısınmadan kaynaklanan çölleşmenin yerkürede 48 milyon kilometrelik bir alana yayıldığı nakledilmektedir. Bu da yaklaşık olarak Türkiye gibi bir ülkenin 62 katı büyüklüğünde bir alanın insan müdahalesi sonucu çölleştiğini göstermektedir.(Kılıç, 2013, s. 8) Bu çölleşmenin yaklaşık olarak 900 milyon kişiyi etkilediği ve maliyetinin 42 milyar dolar olduğu aktarılmaktadır. İnsan eliyle bozulan alanların % 55,7'sinde su erozyonu, % 27,6'sında rüzgâr erozyonu, % 12,5'inde kimyasal ve % 4,2'sinde fiziksel değişimler görülmektedir.(Kılıç, 2013, s. 8) Küresel ısınmanın kaynağı da insanoğludur. Zira insanların faaliyetleri sonucunda açığa çıkan karbondioksit, metan, kloroflorokarbon ve ozon gibi sera gazlarının emisyonlarındaki aşırı artışlar, insan kaynaklıdır. Bu artışın başlıca nedenleri arasında kömür ve petrolün üretim, ulaşım ve ısınma gibi alanlarda temel enerji kaynağı olarak kullanılması bulunmaktadır.(Atvur, 2022, s. 3) Yerkürenin sıcak yüzeyinden salınan ışınların bir kısmı, uzaya çıkmadan atmosferdeki doğal sera gazları tarafından emilip tekrar salınır. Bu özellik, dünyanın dengesini koruyup yaşanabilir hale getirmektedir. Ancak, sera gazları emisyonundaki aşırı artış, dünyanın normalin üzerinde ısınmasına sebep olmaktadır. Bu artışın kaynağının %49 gibi bir kısmını enerji kullanımı, %24 endüstri, %14 ormansızlaşma ve %13'lük kısmını da tarımsal faaliyetler oluşturmaktadır.(Demir, 2009, s. 1)

2.2. Denizde Bozulmalar

Ekolojik bozulmanın bir diğer önemli boyutunu denizler oluşturmaktadır. Denizler, insanlar ve diğer canlılar için oldukça önemlidir. Yeryüzünün üçte ikisini oluşturan denizler, gıdasal ihtiyaçlarımızın büyük bir kısmını karşılamaktadır. İnsanların beslenmesinde önemli bir yeri olan denizlerdeki balıkçılık da toplumun aç-gözlülüğünden büyük ölçüde etkilenmiştir. Yapılan araştırmalarda, denizlerde avlanan balık miktarı 1950 yıllarında yaklaşık 9 milyon ton civarında olurken, 1997 yılında bu rakam 93 milyon tona çıkmıştır. Bununla birlikte teknolojik imkânlar, zamansız ve kaçak avlanma ve karadan bırakılan kimyasallar yüzünden denizlerdeki balıkların %90'ı son elli yılda yok olmuştur.(Kılıç, 2013, s. 8) Denizlerdeki değişim, yerkürenin sıcaklığını, iklimini ve mevsimleri önemli ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla, denizlerin bozulması hem insanlık hem de dünyadaki tüm yaşam için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. (Çörtoslu Koca, 2007, s. 2) Denizlerin kirlenmesinin iki ana sebebi bulunmaktadır; Birincisi gemi ve uçaklardan atılan maddeler ve hidrokarbürlerdir. İkincisi ise kökeni karaya bağlanan kirlenici maddelerden oluşmaktadır.(Pazarcı, 1989, s. 388) Zikredilen bu bozulmalar Kur'ân-ı Kerim'de uyarı amaçlı olarak insanların dikkatine sunulmuştur.

3.Rum Sûresinin 41. Âyeti Bağlamında Karada ve Denizde Bozulma

İnsanların ve diğer canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için kusursuz bir şekilde yaratılan yerküre, zamanla insanoğlunun eliyle yapılan tahribatlar sonucunda hem insanlığın hem de birçok canlımın yaşamını tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. Bu bölümde insanlığın yeryüzüne gelmesiyle birlikte var olan olumlu ve olumsuz olaylar, Rûm Sûresi 41. âyeti bağlamında irdelenecektir.

3.1. İnsanlığın Yeryüzüne Halife Seçilmesi

Allah (c.c.) Kur'ân-ı Kerim'de insanı yeryüzüne halife seçtiğini bildirmektedir. *Bakara 2/30.* âyetinde *وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ* “Rabbin meleklere “Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim” demişti; melekler, “Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz Seni överek yüceltiyor ve Seni devamlı takdis ediyoruz” dediler; Allah “Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim” dedi.” Âyetteki “Halife” terimi *halefe* fiilinden türemiştir ve “başkasının yerini aldı” anlamına gelmektedir. Bu terim, insanın yeryüzündeki hâkimiyetini meşrulaştırmak için kullanılmıştır. (Israfilova, 2019, s. 15) Başka bir âyette yine Allah (c.c.) *Fatır 35/39.* âyetinde *هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ* “Sizleri yeryüzüne de hâkim kılan O'dur.” buyurmaktadır. İlk âyette Allah Teâlâ, insanlığın atası olan Hz. Âdem'i yeryüzüne halife seçtiğini belirtirken, ikinci âyette ise bu seçimi genel bir şekilde genişleterek, tüm insanları yeryüzüne halife kıldığını belirtmektedir. Belli bir zamanını yeryüzünde geçirecek olan insanı sorumluluk sahibi yaptığını haber vermektedir. Halife seçilmek insanlara doğayı koruma, çevreye ve diğer canlılara zarar vermeme gibi sorumluluklar yüklemektedir. (Rida Şâh, Kâzîmî, 2010, s. 15) Çünkü halife olma durumu, insanın kendi isteğiyle değil belki onu yoktan var edenin isteği ile gerçekleşmiştir. Bu durum, insanın doğanın sahibi değil, belki emanetçisi olduğunu göstermektedir. Allah Teâlâ, *Ahzab 33/72* âyetinde *إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا* “Doğrusu Biz, sorumluluğu (emaneti) göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar bunu yüklenmekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir; onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim ve çok cahildir.” insanın bu hilafetle sorumluluk ve emanetçi olduğu hatırlatılmaktadır. (Israfilova, 2019, s. 15) İnsana yüklenen emanetin: “akıl, (el-Beyzâvî, 1997, s. 4/240), insanın mükellef kılınması, (el-Merâğî, 1946, s. 22/45), farzların yerine getirilmesi, dini vecibeler ve kadının iffetini koruması (İbn Kesîr, 1999, s. 6/489) gibi sorumluluklar olduğu nakledilmektedir. İslam dininde emanetçi, aldığı emanete sahip çıkmak ve onu şekli bozmadan sahibine iade etmekle mükelleftir. (eş-Şehrî, 2010, s. 14) Dolayısıyla çevremize, doğaya, denizlere kısaca yerküreye zarar vermeden faydalanmamız gerektiği bizlere haber verilmektedir. Çünkü Allah (c.c.) farklı âyet-i kerimelerde bizleri yeryüzüne yerleştirdiğini ve geçinmemizi sağlamak için çeşitli rızıklar yarattığını söylemektedir. Örneğin Allah (c.c.) *A'raf 7/10.* âyetinde *وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا* “Sizi yeryüzünde yerleştirdik ve orada size geçimlikler yarattık. Öyleyken pek az şükrediyorsunuz.” buyurmaktadır. Yine *Hicr 19/20.* âyetinde-benzer şekilde *وَالْأَرْضِ مَدَدْنَاهَا وَأَلْفَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ* “Yeri yaydık, oraya sabit dağlar yerleştirdik, orada her şeyi bir ölçüye göre bitirdik. Orada sizin ve rızık veremeyeceğiniz kimseler için geçimlikler meydana getirdik.” buyurmaktadır. Allah Teâlâ, bu âyetlerde insanoğlunu yeryüzüne yerleştirdiğini ve hayatlarını sürdürebilmeleri için yerde yeşeren yiyecekler, hayvanlar, balıklar, tatlı sular ve güzel kokular gibi nimetlerle donattığını aktarmaktadır. Ayrıca, bilimin gelişmesiyle birlikte uçak, araba ve gemi gibi yeni binekler verildiğini aktarmaktadır. (el-Merâğî, 1946, s. 8/109) Allah, dünyayı bu nimetlerle donattığını, hayatın devamı için bunları korumak gerektiğini belirtmektedir. Eğer insanoğlu, Allah'ın bu nimetlerine karşı sorumluluk bilinci ile hareket etmezse ve halifelğine yakışır şekilde yeryüzünü yönetmezse hem kendi sonunu hem de diğer canlıların sonunu getirecektir. Her şeyin sahibi olan insanoğlu, bu bencilliğinin cezasını hem kendi nesline hem de diğer canlılara çektirmektedir. Zira

yeryüzündeki denge bozulduğunda insanlık da diğer canlılarla birlikte aynı zararlar karşılığında kalacaktır.

3.2. İnsan ve Doğa

Allah Teâlâ tarafından yaratılan dünya, insan eli değmeden önce bütün unsurlarıyla eksiksiz ve düzen içinde yaratılmıştır. Ancak, zamanla insanoğlu bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde doğaya zarar vermeye başladı. İlk başlarda insanın bu zararı sadece yaşadığı alanla sınırlı kalırken, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte doğaya verdiği zarar bütün doğayı, insanları ve diğer canlıları etkilemeye başlamıştır. (el-Mısıri, 2015, s. 18) Yaşadığımız çağda insanlık, çevresel sorunlar karşısında zor bir sınavdan geçmektedir. Bu sorunlardan kurtulmak gerekmektedir, aksi durumda toplumsal bir felaketin eşiğine gelinecek ve yerküre üzerindeki yaşam sona erecektir. (el-Fakî, t.y., s. 9) İnsan ırkını yok olmakla tehdit eden bu sorun, tüm bitki ve canlıların hayatını da tehdit eden, teknolojik, endüstriyel ve kültürel gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan çevre kirliliği sorunudur. İnsanoğlunun ilerleyişi, her gün binlerce ton gazın doğaya salınmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu da havayı bozarak nefes almaya engel olmaktadır. Fabrikalar ve elektrik santralleri her gün büyük miktarda atık ve çöpü çevreye boşaltmaktadır. Bu atıklar, nehirlerin, denizlerin ve okyanusların sularını bozmaya, insanlar için zararlı olmaya ve diğer organizmaların büyümesini elverişsiz hale getirmektedir. (el-Fakî, t.y., s. 9)

3.3. Rum Sûresinin 41. Âyeti Bağlamında Karada ve Denizde Bozulma

İnsanoğlu için en önemli işlerin başında yaşadığı çevreyi koruması gelmektedir. Şayet yerkürenin doğal hali bozulursa insan nesli ve diğer canlıların yaşamı da tehlikeye girecektir. Son çağda bilimsel olarak bu konu üzerinde çok fazla çalışmalar yapılmaktadır. Çözüm önerileri ve doğayı korumak için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hakkında uluslararası düzeyde birçok adım atılmaktadır. Bu bölümde yerkürenin bozulması ve bu bozulmaların nedenleri üzerinde durulacaktır. Bu konu Kur'ân-ı Kerim'de Rûm sûresinin 41. âyetinde ele alınmıştır. Allah (c.c.) bu âyet-i kerimede doğa ve zararı hakkında *ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ* "İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıkar; Allah da belki dönerler diye yaptıklarının bir kısmını böylece kendilerine tattırır." buyurmaktadır. Âyette geçen *فساد* kelimesi *فساداً* ve *فساداً* kalıbından olup bozulma, (İbn Mânzûr, 1993, s. 3/335) uygunluğun zıddı ve yerinde kullanmanın tersi (er-Razî, 1999, s. 1/239; Vecdî, 1971, s. 7/286) gibi anlamlara gelmektedir. Bu kelime Kur'ân-ı Kerim'de elli farklı âyette geçmektedir. Lügat anlamı ve âyetlerdeki anlamı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Hem âyetlerde hem de sözlük anlamında genel olarak bozulma anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte Kur'ân'daki kullanımlarında itikadî, malî ve siyasî bozulmalar konu edinmektedir. Bu kelime yeryüzü kelimesiyle birlikte kırk âyette geçmektedir. Örneğin A'raf 7/56. âyetinde *وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفاً وَطَمَعاً إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ* "Düzeltilmişken, yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah'a korkarak ve umutla yalvarın. Doğrusu Allah'ın rahmeti iyi davrananlara yakındır." şeklinde geçmektedir. (Ebû Kâid, t.y., s. 8) Rûm sûresinde geçen âyette ise müfessirlerin farklı yorumlarıyla birlikte kara ve denizdeki bozulma üzerinde durulmuştur.

3.3.1. Karada Meydana Gelen Bozulmalar

Âyet-i kerimede geçen *الْبَرِّ* kelimesi kara anlamına gelmektedir. (el-Bustânî, 1987, s. 35) Allah Teâlâ Bakara 2/204-205.âyetlerinde *وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَاسِدَ* "Dünya hayatına dair konuşması senin hoşuna giden,

pek azlı düşman iken, kalbinde olana Allah'ı şahid tutan, işbaşına geçince, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya, ekin ve nesli yok etmeğe çabalayan insanlar vardır. Allah bozgunculuğu sevmez.” buyurmaktadır. Yine Allah Teâlâ A'raf 7/58. âyetinde وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا “İyi toprak Rabbinin izniyle bitki verir, çorak toprak kavruk bitki çıkarır. Şükredecek millet için böylece ayetleri yerli yerince açıklarız.” buyurmaktadır. İşte bu ve benzeri âyetler, yerkürenin bozulduğunu açıkça beyan etmektedir. Kısa zamanda teknolojinin yani insanlığın yeryüzünü nasıl bozduğunu belirtmektedir.(el-Fakî, t.y., s. 49) Âyet-i kerimeler, toprağa bakıldığında bereketli olduğunu, mahsül verdiğini ve bunun da insanların yaşamlarını devam ettirebilmek için imkân sağladığını göstermektedir. Ancak, toprağa gereken ilgi gösterilmediğinde verimsiz bir hal aldığını ve bunun da insanların yaşamlarını olumsuz yönde etkilediğini, bunun önüne geçmek için insanların uyarıldığını haber vermektedir. Bugün gelinen noktada âyet değerlendirildiğinde tarım alanlarının yok edilip, yerleşim yerleri için tahrip edilmesinin ne kadar büyük bir tehlike olduğunu bize göstermektedir.

İnsan eliyle karada meydana gelen bozulmaların birçok yönü bulunmaktadır. Önemli olanlarını maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Kimyasal atıklar, silahlar ve nükleer atıklar,
- b) Çölleşme ve kuraklıkla gelen zarar,
- c) Büyük savaşlar çevre kirliliğine sebep olmaktadır. (Garabiyye, 2010, s. 6)
- d) Tarım alanların yerleşim yerleri için işgal edilmesi ve kimyasal gübrelerin toprağı kirlletmesi, bu da toprağın verimsiz olmasına, zararsız hayvanların ölmesine ve yağmurlarla sulara taşınarak suların kirlenmesine kadar gitmektedir. Sonuç olarak hem insanlara hem de diğer canlılara zarar vermektedir.(et-Televvusul-bîe, 2002, s. 20)
- e) Sanayileşmenin sebep olduğu çevre kirliliği, (Garabiyye, 2010, s. 6)
- f) Çöpler, hem kokusu hem de hastalık yayma bakımından çevreye çok fazla zarar veren nedenlerden sayılmaktadır. Çöplerin yeraltına bırakılması zamanla zehirli maddelerin toprağa ve içme suyuna karışmasına sebep olmaktadır.(et-Televvusul-bîe, 2002, s. 24)
- g) Kurşun kirliliği; kurşun ve bileşenleri insan sağlığına ve çevreye zarar veren en tehlikeli kirleticilerden sayılmaktadır. Petrol, araba yakıtı ve birçok endüstriyel faaliyetlerde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.(Abdulber, t.y., s. 19)
- h) Radyoaktif maddelerin yaydığı zararlılardan kaynaklanan çevre kirliliği bunların başında gelmektedir.(el-Mısrî, 2015, s. 53)

3.3.2. Denizde Meydana Gelen Bozulmalar

Rûm sûresinin 41. âyetinde geçen الْبَحْرُ kelimesi, karanın zıddı tatlı veya tuzlu, çok olan sulara (yani denizlere ve okyanuslara) denilmektedir. (İbn Mânzûr, 1993, s. 4/41) Ayrıca âyette geçen bu kelimenin sahile sınırı olan şehirler anlamına geldiğini söyleyen müfessirler de bulunmaktadır.(ez-Zemahşerî, 1987, s. 3/482) Allah Teâlâ, bu âyet-i kerimede, yeryüzünün kara kısmı gibi denizlerin de insan eliyle bozulduğunu bildirmektedir. Okyanuslar, iklimleri düzenleyici rolleri ile dünyayı canlılar için yaşanacak

bir duruma getirmektedir. Atmosferden gelen ısı ve karbonu depolayarak ani değişimleri engeller. Ancak, iklim değişikliği bu düzeni bozmaktadır.(Akçalı; Karayalı, t.y., s. 108) Suların kirlenmesi, suda yaşayan canlıların hayatını tehdit ettiği gibi insanların da sağlığını tehdit etmektedir. Suda yaşayan canlılar bu kirlilik yüzünden hastalandıklarında ve insanlar tarafından besin olarak tüketildiğinde insan sağlığına da zarar vermektedir. Ayrıca, su kirliliği dünyadaki tüm ülkeleri etkilemektedir. Çünkü ülkelerin suya sınırı olsun veya olmasın, denizlerden elde edilen gıda ticaret kapısıyla tüm dünyaya yayılmaktadır. Bu da bütün insanlığın bu çevre kirliliğinden nasibini aldığını-alacağını göstermektedir.(el-Mısıri, 2015, s. 78) Dolayısıyla insanoğlu suları kirletirken kendi yaşamını da tehdit ettiğini ve adımlarını buna göre atması gerektiğini bilmelidir.

Denizlerde meydana gelen bozulmanın sebeplerinden bazılarını şu şekilde sırayabiliriz:

a) Petrol: Denizlerin kirlenmesinde büyük pay sahibidir. Bazen meydana gelen bir kazadan dolayı bazen de tankerlerin yüklerini boşalttıktan sonra tanklarını deniz suyuyla yıkamaları neticesinde suları kirletmektedir. Bununla birlikte su altına döşenen boru hatlarında da sızıntı olduğunda bu petrol deniz suyunu hatta sahilleri kirletmektedir.(*et-Televvusu'l-bîe*, 2002, s. 16)

b) Yağmur Sularının Kirlenmesi: Özellikle endüstri ve sanayinin bulunduğu alanlarda havaya salınan oksit, kükürt ve toz parçacıkları, bu bölgelere yağın yağmurun da kirlenmesine sebep olmaktadır.(el-Fakî, t.y., s. 38) Bu yağmur suları denizleri, nehirleri ve diğer alanların kirlenmesine ve canlılar için tehdit olmasına neden olmaktadır.

c) Sanayi ve Tarım: Buralarda kullanılan maddelerin sulara akıtılmasıyla kirlenme meydana gelmektedir. Denizlere sahili bulunan İtalya, Fransa ve Yunanistan gibi birçok ülke kirlenmeden kaynaklı nedenlerden dolayı bazı plajlarını kapatmak zorunda kalmışlardır. (Garabiyye, 2010, s. 4) Evet, insanoğlunun verdiği zarar, insanlığın yaşam alanlarına kadar etki etmeye başlamıştır.

Rûm sûresinin 41. âyetinin tefsiri bağlamında bazı müfessirlerden nakledilen açıklamalar şu şekildedir; Şa'ra'vî "Yolsuzluk görünmez ancak meydana getirdiği eser görünmektedir. Örneğin deprem müteahhit ile mühendis arasındaki yolsuzluğu, sahtekârlığı, dolandırıcılığı ortaya çıkarmaktadır. Binalar ayakta iken yolsuzluk gizli kalmaktadır. Bu da bizim ihmal ettiğimizden, umursamadığımızdan veya meseleleri örtbas ettiğimizden kaynaklanmaktadır. Aldatma ve ihmal arttığında Allah onu açığa çıkarır ve yaptıklarının sonuçlarını onlara tattırır."(eş-Şa'râvî, 1991, s. 18/11471) demektedir. Merâğî bu konuda "Savaşlar, baskınlar, savaş uçakları, savaş gemileri, denizaltılar, insanların birbirine zulmetmeleri ve açgözlü olmaları, yeryüzünde bozulmalara sebep olmuştur." Devamında bu bozulmanın nedenlerini "Kutsalları çiğneme, yaratıcıyı gözardı etme, dinlerini takip etmeme ve hesap gününü unutmaları doğadaki bozulmaya sebep olmakta" şeklinde açıklamaktadır. (el-Merâğî, 1946, s. 21/55) Celal Yıldırım "Bu âyet üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Kanaatımca, geçmiş çağların birtakım olaylarına yorumlanabildiği gibi, yaşadığımız çağın da olaylarına ve yeniliklerine göre yorumlanmasında bir sakınca bulunmamaktadır. Çünkü Kur'ân bütün çağları ve milletleri muhatap olarak inmiştir."(Yıldırım, 1989, s. 9/4715-4716) Devamında "Âyeti bu açıdan ele aldığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

a) Toplumların kendi haklarına rıza göstermeyip sınırlarını genişletmek, başkalarını sömürmek ve haklarını ellerinden almak için kara ve denizde çıkardıkları savaşlar.

b) Denize sınırı olan devletlerin gıda kaynağı olan denizleri kirletip faydasız kılmak.

c) Karada havayı kirletmek, ormanları yakıp yok etmek, yeşil alanları ve ziraata elverişli toprakları

betonarme ile tahrip etmek.

d) Bilgisiz ve zevk için avlamakla hayvanların neslini tüketmek gibi nedenler bunlardan birkaçı olarak zikredilebilir.

Allah Teâlâ, insanođlunun bu sorumsuzluđunun karřılıđını hem bu dűnyada hem de ahirette vereceđini bildirmektedir. Dűnyanın tabiatını bu dođal halini bozmakla insanođlu, kendi neslini ve diđer canlıların neslini felakete sürűkleme anlamına” gelmektedir. Yıldırım son olarak “İnsanođlunun yaptıklarına nűkleer olayları eklersek, Kur’ân-ı Kerim’in açıklamasıyla insanlık eliyle yapılan felaketin bűyűklűđű ortaya çıkmaktadır. Asırlar boyu insanlar, tabiatın dengesini bozmaktan geri kalmamıř, bir ۆncekilerin yaptığı tahribatın cezasını bir sonraki nesil çekmiřtir.” řeklinde konuyu bitirmektedir.(Yıldırım, 1989, s. 9/4715-4716) İbn Ařur da birçok farklı gۆrűřű dile getirdikten sonra âyetin anlamı hakkında “Allah (c.c.) yeryűzűnű kusursuz bir řekilde faydalı ve sistemli yaratmıřtır. İnsanođlu yeryűzűnűn dengesini bozmuř ve kۆtű iřler iřlemiřtir.”(İbn Ařűr, Muhammed et-Tâhir, 1984, s. 21/111) demektedir. Evet, son birkaç yılda insanların birbirine karřı zulűm ve řiddeti arttırmasıyla, birçok műfessirin de dile getirdiđi gibi felaketler, bođulmalar ve yangınlar yerkűrede artmıřtır.

3.3.3. özűm ve ۆneriler

Allah yeryűzűnűn insan eliyle bozulduđunu bildirmiřtir. Bu bozulmayı onaracak olan da yine insanođludur. İnsanların yaptığı tahribatı dűzeltmesini de bazı bařlıklar altında řu řekilde sıralayabiliriz;

a) Emanete Sahip ıkmak: Bireysel olarak her bir insan toplumsal olarak da her çađın insanları için biçilmiř bir zaman bulunmaktadır. Zamanı dolduđunda kendinden ۆncekilerden aldıđı emaneti kendinden sonrakilere teslim edip ceza ve műkâfat yurduna irtilal etmek zorundadır. Yani insan yeryűzűnűn sahibi deđil, emanetçisi konumundadır. Allah (c.c.) Nisa 4/126. âyetinde *وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا* “Göklerde olanlar da, yerdekiler de hep Allah'ındır. Allah her řeyi (ilmiyle, kudretiyle, kahır ve teshiriyle) kuřatmıřtır.” buyurarak, yeryűzűnűn sahibi olduđunu bildirmektedir. Madem Allah (c.c.) yeryűzűnűn sahibi olduđunu bildirmekte, insanların da bu emanete hıyanet etmeden yani dođal çevreyi koruyarak sahip çıkması gerekmektedir. Çevremizi, dođayı ve yařam alanlarını muhafaza etmemiz icap etmektedir. Aksi durumda emaneti teslim eden yaratıcıya karřı sorumluluđumuzu ve gۆrevlerimizi yerine getirmemiř oluruz. Hz. Peygamber de hadis-i řerifte emanet konusunda *أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصَلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَ فِيهَا خَصَلَةٌ مِنَ التَّفَاقِ حَتَّىٰ يَدْعَهَا: إِذَا أُوْتِمِنَ خَانَ، وَإِذَا خَصِمَ فَجَرَ* ‘řu dۆrt haslet kimde bulunursa o, tam bir műnafık olur. Kimde bu ۆzelliklerden biri bulunursa onu terk edinceye kadar műnafıklıktan bir haslet vardır. Kendisine bir řey emanet edildiđinde hıyanet eder. Konuřtuđunda yalan sۆyler. Sۆz verdiđinde cayar. Husumet esnasında haktan cayar.’(el-Buhârî, 2001, s. 1, 16/34) buyurarak, emanete sahip ıkmayanların műnafıklık alameti tařıdıđını bildirmektedir. Műnafıklıđın da Allah katında kۆtű bir karřılıđı bulunmaktadır. Allah (c.c.) bu insanlar hakkında Nisa 4/145. âyetinde “Dođrusu műnafıklar cehennemnin en alt tabakasındadırlar. Onlara yardımcı bulamayacaksın.” buyurarak, bu insanların en kۆtű ceza ile karřılařacaklarını bildirmektedir. Bu kۆtű hasletten kurtulmanın bir çaresi de emanete sahip çıkmaktan geçmektedir. Bařka bir hadiste de műnafık olanın ۆ alameti bulunduđu ve bunlardan birisinin de emanete sahip çıkmayanlar olduđu rivayet edilmektedir.(Műslim, 2003, s. 1/108) İnsan bu emaneti zamanı geldiđinde kendisinden sonra gelecek olan nesle teslim etmek zorundadır. Kendinden ۆnce yařayanlardan aldıđı bu emaneti tahrip etmeden ve dođal halini koruyarak ancak bunu bařarabilir. İnsan emanet olarak aldıđı

ve kendisinden sonra gelecek olan nesle teslim edeceği bu doğaya sahip çıkmakla mükelleftir.

b) Bencil Olmamak: Toplumlar kendi aralarında ve başkalarına karşı bencil davrandıklarından dolayı birçok zarar ortaya çıkmaktadır. Bu gün gelişmiş dünya ülkeleri hep kendilerini düşündüklerinden dolayı güç yetirebildikleri birçok ülkeyi sömürmekte, zarar vermekte veya savaş açarak tahrip etmektedir. Kendi çıkarlarını ön planda tuttuklarından ötürü dünyaya bir türlü barış, huzur ve dengeli bir hayat düzeni gelmemektedir. Yüce İslam dininin peygamberi ise *لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ* “Kim kendisi için isteyip arzu ettiği şeyi, kardeşi için de arzu etmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olamaz.” (en-Nesâî, 1986, s. 19/5013) buyurarak, bencil davranmanın ne kadar kötü bir şey olduğunu belirtmektedir. İnsanlık bu hadisi düstur edinerek kendisi için istediklerinin başkaları için de önemli olduğunu ve bu konuda hakkaniyetli davranması gerektiğini bilirse, kendi dünyasını inşa etmek için başkalarının dünyasını ve doğayı tahrip etmekten vazgeçecektir.

c) Temizlik: Allah bu konuda Tevbe 9/108. âyetinde *وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ* “Allah temizlenmek isteyenleri sever.” buyurarak, temizliğe dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber de *الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ* “Temizlik imanın yarısıdır.” (Müslim, 2003, s. 1/223) Temizlik, dini ve ideolojisi ne olursa olsun, akli başında her insanın ulaşmak istediği bir değerdir. Okyanus kirliliğinin önüne geçme, güncel felaketlere engel olma ve toplumların kalkınma düzeyini, istikrar ve iyi yaşamı sağlamak için temizliği uluslararası önceliklerden biri olarak kabul ettirmek büyük önem arz etmektedir. (İbn Sâsî, 2019, s. 15) Yeryüzünde ekolojik bozulmanın ekseri kirlilikten kaynaklanmaktadır. Yaşanılabilir bir dünya için gerekli olan adımların atılması kaçınılmaz olmuştur. Eğer biraz daha geç kalınırsa yeryüzüne halife olarak tayin edilen insanoğlu kendi ve diğer canlıların sonunu hazırlayacaktır.

d) Canlıların Korunması: İnsanlık kendisi için en önemli şeylerin başında gelen hayvanları korumak, onların neslini muhafaza etmek ve yaşam alanlarını tahrip etmemek zorundadır. Bu konuda Hz. Peygamber *ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ* “Yeryüzündekilere rahmet edin ki göktekiler de size rahmet etsin.” (et-Tirmizî, 1975, s. 16/1924) buyurmaktadır. Hz. Peygamber buna benzer birçok hadis-i şerifte canlıların korunmasına dikkat çekmektedir. (Ebû Davut, ts., s. 55/2675) İnsanoğlu, diğer canlıların neslini korumak, onları neslini tehdit edecek her türlü olaylardan uzak durmak zorundadır. Çünkü hadis-i şerifte geçtiği gibi Allah’ın insanlara rahmet etmesi, insanların diğer canlılara rahmet etmesine bağlanmıştır. Şayet insanoğlu yerkürede yaşayan canlılara ve yaşam alanlarına saygı duymazsa, Allah’ın da kendisine rahmet etmeyeceğini bilmeli ve âyet ve hadislerden kendisine ders çıkarmalı.

e) Ağaçlandırma ve Orman Sevgisi: Hz. Peygamber’in hem hadisleri hem de uygulamaları bu konuya dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber *إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ وَفِي يَدِ أَحَدِكُمْ فَسِيلَةٌ فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا تَقُومَ حَتَّىٰ يَغْرِسَهَا فَلْيَغْرِسْهَا* “Kıyamet kopmaya başladığında birinizin elinde bir ağaç fidanı varsa, onu dikecek kadar vakti varsa onu diksin.” (el-Münâvî, t.y., s. 2/30:2304) Kıyametin kopması gibi büyük bir olay esnasında dahi Hz. Peygamber ağaç dikilmesine dikkat çekmiştir. Burada Hz. Peygamber kıyamet koptuktan sonra ağaç dikmenin bir faydasının bulunmadığını bildiği halde, doğayı imar etmenin ve yeşil alanları oluşturmanın ne kadar mühim bir mesele olduğuna dikkat çekmiştir. Yine Hz. Peygamber *مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ، أَوْ دَابَّةٌ، أَوْ طَيْرٌ، إِلَّا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةٌ* “Bir kimse bir ağaç dikerse ve o ağaçtan insanlar, hayvanlar ve kuşlar yediğinde bu kendisi için sadaka olur.” (ed-Dâremî, 2000, s. 67/2652) buyurarak, ağaçlandırmaya dikkat çekmiş ve insanları bu uygulamaya sevk etmiştir. Son olarak bu konu hakkında Hz. Peygamber *مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَلَهُ فِيهَا أَجْرٌ وَمَا أَكَلَتِ الْعَاقِبَةُ مِنْهَا فَبُهِرَ لَهُ صَدَقَةٌ* “Kim boş, koru ve çorak olan bir bölgeyi imar edip canlandırır ve oradan canlılar faydalanıp yerse bu kendisi için sadaka olur.” (el-Münâvî, t.y., s. 6/39: 10918) buyurarak,

insanları toprağı canlandırmaya ve ağaç dikerek yeşil alan oluşturma sevgisine yönlendirmiştir.

f) Nüfus artış hızı kontrol altına alınmalıdır.

g) Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı sağlanmalı, yeniden yararlanma ve yeniden kullanım teknikleri geliştirilmeli ve çevre dostu teknolojiler geliştirilmelidir.

h) Doğal kaynaklardan elde edilen yararın eşit dağılımı sağlanmalıdır.(Eroğlu, 2018, s. 49)

i) Hava, su ve toprak kirliliğinin önüne geçilmeli, (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 39) bitki ve diğer canlılar gibi doğal kaynakları ve özellikle doğal ekosistemlerin özgün örnekleri bugünkü ve gelecek kuşaklar için gerektiği şekilde yönetilerek korunmalıdır.(Türkiye Barolar Birliği, 2014, s. 67)

i) Ekonomi ve doğal çevre sıkı bir ilişki içinde olmalı.(Aydın; Kaya, 2022, s. 12)

j) İnsan ve çevresi nükleer silahların ve diğer toplu imha araçlarının etkisinden korunmalıdır. Devletler bu silahların tamamen yok edilmesi için zaman kaybetmeden gerekli antlaşmaları yapmalıdır.(Türkiye Barolar Birliği, 2014, s. 71)

k) Küresel ısınmaya yol açan sera gazları salımının azaltılmasına yönelik adımlar atılmalıdır. (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009, s. 21)

l) Doğayı yalnızca insana yarar sağlayan bir araç gibi görmekten vazgeçilmelidir.(Maltaş, t.y., s. 3)

m) Allah (c.c.) Rûm sûresinin 41. âyetinde belirttiği gibi yer küredeki bozulmaların temelinde insan bulunmaktadır. Nereden yaklaşırsa yaklaşılsın, çevreyi etkileyen insandır. İnsanın çevre üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. İnsan etkisinin olmadığı doğal ortamlarda “denge” söz konusudur. Bu dengeye, doğa bilimcilerine göre “doğal denge”, ekologlara göre “ekolojik denge” ya da “ekosistem” semavi dinlere göre “ilâhi denge”, sibernetik bilimcilere göre “doğal sibernetik” denmektedir.(Eroğlu, 2018, s. 50) Doğal dengenin korunmasında da insanın doğaya verdiği zararların bireysel ve toplumsal düzeyde önlenmesi ve bu zararlı çıkarımların karşısına faydalı ve çevreci alternatiflerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Tabiatı korumayı, doğaya sahip çıkmayı ve ekolojik dengeyi muhafaza etmeyi Allah'ın insanlara yüklediği bir görev ve sorumluluk olduğu anlaşılmaktadır. Ancak zaman geçtikçe insanların bu emanete sahip çıkmadıkları ve âyet-i kerimenin ifadesiyle kendi elleriyle bozdukları görülmüştür. Bu bozulmanın nükleer savaşlar, ekonomik mücadeleler, güç yarışları, daha fazlasını elde etme hırsı ve sömürme gibi birçok nedeninin olduğu ortaya çıkmıştır. Allah Teâlâ bu konuya Rum sûresinin 41. âyetinde dikkat çekmiştir. İnsanların ve diğer canlıların hayatlarını devam etmeleri için doğanın korunması gerektiği hâsıl olmuştur. Gelineen noktada bu ekolojik bozulmanın bütün canlıların neslini tehdit edici boyutlara ulaştığı müşahede edilmiştir. Yeryüzüne verilen zarar insan eliyle olduğu gibi, imar edip yaşanılır hale getirmek de insanoğlunun eliyle mümkün olduğu gözlemlenmiştir. Âyetler ve Hz. Peygamber tarafından sunulan tavsiyelerle bu ekolojik bozulmanın önüne geçilebileceği görülmüştür. Bu konu hakkında genel olarak Allah Teâlâ ve Hz. Peygamber'in âyet ve hadislerde emanete sahip çıkma, bencil olmama, kirliliğin önüne geçme, temizliğe dikkat etme, canlıların korunması, ağaçlandırma ve orman sevgisi gibi öneri ve ikazlar yaptıklarına müşahede edilmiştir.

Kaynakça

- Abdulber, A. E. (t.y.). Televvusu'l-bîe mesâdiruh ve envâuh. *Medinetu'l-Melik el-Ulûm ve Tekniyye Riyad*, 4, 1998.
- Akçalı; Karayalı, B. O. (t.y.). *İklim Değişikliği ve Türkiye Denizleri Üzerine Etkileri* (1-60). TÜDAV.
- Atvur, S. (2022). Büyümenin Sınırlarından Küçülmeye: 50 Yılda Derinleşen Ekolojik Bozulma. *Çevrimiçi Yay.*
- Atvur, Senem, R., İnan. (2019). Ekolojik Güvenlik: Hayati Tehdit. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 25.
- Aydın; Kaya, N. D. G. (2022). Çevre Sorunları ve Çözüm Arayışları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 14(2), 197-215.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, K. (2009). *İklim Değişikliği, Doğal Kaynaklar, Ekolojik Denge, Enerji Verimliliği ve Kentleşme Komisyonu Raporu.*
- Çörtoslu Koca, S. (2007). Milletlerarası Özel Hukuka Göre Açık Denizlerde Meydana Gelen Çevre Kirliliğine Uygulanacak Hukuk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fak. Dergisi*, 9(Özel Sayı), 783-814.
- Demir, A. (2009). Küresel İklim Değişikliğinin Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Kaynakları Üzerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(2), 37-54.
- Doğan, A. (2013). *Büyük Türkçe Sözlük* (2. bs). Akçağ Yayınları.
- Ebû Davut, S. b. el-'Aş'es b. İ. b. B. b. Ş. b. A. el-Ezderî es'-Sicistanî. (ts.). *Sünen Ebû Davut. el-Mektebetu'l-Asriyye.*
- Ebû Kâid, F. M. (t.y.). El-Vikâye mine'l-fesâdi'l-idârî ve mukâfetuhu min menzûri'l-fikri'l-İslâmî. *Ekonomi İlimleri Dergisi Bağdat*, 36.
- ed-Dâremî, E. M. A. b. A. b. el-F. b. B. b. Abdussamed. (2000). *Sünen ed-Dâremî. Dârû'l-Muğnî.*
- el-Beyzâvî, N. E. S. A. b. Ö. (1997). *Envârü't-tenzil ve esrârü't-te'vil.* Daru İhyai't-Turasi'l-'Arabî.
- el-Buhârî, M. b. İ. E. A. el-Ce'fi. (2001). *Sahihu'l-buhârî. Dâru Tukû'n-Necât.*
- el-Bustânî, B. (1987). *Muhitü'l-muhit kamûsun mutevellün li lüğeti'l-Arabiyye.* Sahâtu Riyâd es-Sulhî.
- el-Fakî, M. A. (t.y.). *El-Kur'ânü'l-Kerîm ve televvûsu'l-bîe.* Mektebe el-Menârî'l-İslamiyye.
- el-Merâğî, A. b. M. (1946). *Tefsîrû'l-Merâğî.* Mektebe Mustafa el-Bâbî.
- el-Mısırî, A. M. (2015). *Et-Televvûsu'l-bîi.* Mektebe Bustânî'l-Ma'rife.
- el-Münâvî, Z. M. A. b. T. b. N. el-Haddâdî. (t.y.). *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sagir.* el-Mektebetu't-Ticâri el-Kübra.
- en-Nesâî, E. A. A. b. Ş. b. A. el-Hurasânî. (1986). *El-Müctebî mine's-sünnen, es-sünnenü's-süğrâ.* Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslamiyye.
- er-Razî, E. A. Z. M. . (1999). *Muhtâru's-sihâh.* el-Mektebetu'l-Asriyye.
- Eroğlu, M. (2018). *Çevre Koruma.* Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- eş-Şehrî, N. bnt. A. b. M. (2010). *Himâyetu'l-bîe fi dav'il-Kitab ve's-sünne.* Caiatu'l-Emîre.
- eş-Şa'râvî, M. M. (1991). *Tefsir eş-Şa'râvî.* Mektebetü'l-Üsre.
- et-Tirmizî, M. b. İ. b. S. b. M. ed-Dehhak. (1975). *Sünen et-Tirmizî.* Matbaa Mustafa el-Babî.
- Et-Televvusu'l-bîe* (C. Âmûs & eş-Ş. Emel, Çev.). (2002). Daru's-Şurûk.
- ez-Zamahşerî, E.-K. C. M. b. Ö. b. A. (1987). *El-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil.* Daru'l-Kutûbî'l-Arabî.
- Garabiyye, H. M. (2010). et-Televvusu'l-bîi: Mefhumuhu ve eşkâluhu ve keyfiyyeti et-teklili min huturetih. *Journal of Environmental Studies*, 3, 121-133.

- Israfilova, F. (2019). KUR'ÂN-I KERİM ve FEN BİLİMLERİ BAĞLAMINDA İNSAN. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 404-425.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir. (1984). *Tefsîrû't-tahrîr ve't-tenvîr*. ed-Daru't-Tunûsiyyeti.
- İbn Kesîr, E.-F. İ. İ. b. Ş. Ö. b. K. (1999). *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm* (S. b. M. Selâme, Ed.). Dar Tayyibe.
- İbn Mânzûr, M. b. M. b. A. E.-F. C. (1993). *Lisânû'l-Arap*. Daru's-Sadr.
- İbn Sâsî, F. (2019). *Himayetu'l-bîe fî dev'î's-sünneti'n-nebeviyye*. Daru'l-Ehrâm.
- Kılıç, S. (2013). Çevre Sorunları ve Yoksulluk. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1), 9-20.
- Maltaş, A. (t.y.). Ekoloji Ekseninde İnsan- Doğa İlişkisi ve Özne Sorunu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(29), 1-8.
- Mevlüt; Ramazan, K. A. (2004). Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci, Çevre Yönetiminin Temelleri ve Ekonomik Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 9(2), 203-228.
- Müslim, E.-H. b. el-H. E.-H. en-Nisaburî. (2003). *Sâhîh müslim el-muhtasâr*. Darû'l-Fikir.
- Pazarıcı, H. (1989). *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.
- Rida Şâh, Kâzîmî, G. b. M., Aftâb Ahmed. (2010). *El-Kur'ân ve'l-Bîe*. Müessesesi Ali Beyt el-Mülkiyye li Fikri'l-İslâmî.
- Tebessüm, A. D. (2022). İçinde *Ekoloji ve Sistem*. Atatürk Üniversitesi Açoköğretim Fak.
- Tolunay, D. (2001). Türkiye'de Ekosistem Tahribat Faktörü Olarak Habitat Kullanım Değişiklikleri. *Memleket Siyaset Yönetim*, 16(36), 279-304.
- Türkiye Barolar Birliği. (2014). *Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri*. Şen Matbaa.
- Vecdî, M. F. (1971). *Dâiretu me'ârifî'l-karni'l-ısrîn* (C. 7). Dâru'l-Fikr.
- Yıldırım, C. (1989). *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*. Anadolu Yayınları.